

Erzurum Türkülerinde Kullanılan Ses Dizilerinin Türk Sanat Müziğinde Kullanılan Ses Dizileri ile Karşılaştırmalı Analizi

Ahmet FEYZİ^(*)

Öz: Araştırmada Erzurum yöresine ait 245 adet türkü inceleme altına alınmış ve bu Türkülerin, Türk Sanat Müziğinde kullanılan ses dizileri açısından karşılıklarının olup olmadığı araştırılmıştır. Buna bağlı olarak da Türk Halk Müziği repertuarında yer alan Türkülerin Türk Sanat Müziğinde kuramsallaşmış olan ses dizisi isimleri ile ifade edilip edilemeyeceği sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Eserlerin seçimi için literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Eser seçimi sırasında sınırlılıklar TRT repertuarında bulunan Erzurum yöresine ait Türküler olarak belirlenmiş ve bu Türküler karşılaştırma yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda Türk Sanat Müziğindeki ses dizileri açısından karşılığı bulunan Türküler tespit edilip bu veriler yüzdelik oranlarıyla verilmiş ve kalan diğer Türkülerin bu ses dizileri esas alınarak farklı bir yaklaşım açısıyla dizi açıklamaları yapılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda Erzurum yöresine ait türkü repertuarında bulunan 245 türkünün 217 tanesinin makamsal ses dizilerine birebir uyduğu saptanmış ve bu kısmın %88,57 lik bir oranla bu Türkülerin büyük bir kısmını kapsadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, ses dizisi, Makamsal Analiz

The Audio Sequences, Used in Erzurum Folk Songs Turkish Art Music with Sound Sequences Used in the Comparative Analysis

Abstract: In this research, 245 units are under review by the region of Erzurum study folk music and folk songs used in turkish art provision has been investigated in terms of sound sequences. Accordingly, the folk song repertoire in the Turkish Classical Music Turkish Folk Music of the audio sequence of valid names and tries to answer the question of whether it expressed.

For the selection of works, the literature review. Limitations during the selection of works belonging to the songs in the Erzurum region designated as folk Songs and Folk Songs were analyzed using the method of comparison. The findings are in line with Turkish Folk Songs Art Music sound sequences are detected and these data in terms of percentage rate fort he remaining issued and a different approach based on folk songs from a number of these descriptions sound sequences made.

The outcome of the research repertoire of folk songs of the region of Erzurum 217 than 245 folksong fits exactly one modal sound sequences were determined anda rate of %88,57 of this portion is seen that a large portion of those songs.

Keywords: Turkish Folk Music, Sound Sequences, Maqamic Analiysis

^(*) Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.
(e-posta: afeyzi25@gmail.com)

Giriş

Türk Halk Müziği (THM) ve Türk Sanat Müziğinin (TSM) farklı kökenlerden gelip gelmediği ve aynı ses sistemini kullanıp kullanmadığı tartışması, geçmişten günümüze kadar süregelen zaman içerisinde çoğu zaman mesleki müzik eğitim alan kişiler arasında bile kronikleşmiş bir tartışma haline gelmiştir. Bu tartışma geçmişte belki somut verilerle aydınlatılamamış olabilir fakat günümüzde artık herhangi bir konunun aydınlığa kavuşturulmasında en önemli dayanak olan bilimsel veriler yardımı ile bu tür tartışmalar geçerliliğini kaybetmiştir.

Kültür bir sürekliliktir, bir bütündür. Halk kültürü ve klasik kültür kümeleri oluşturulması, araştırmaları kolaylaştırmak içindir. Yoksa birbirinden tümden kopmuş, birinin benimsenmesi, birinin yadırganması gereken iki ayrı kültür yoktur. Yurdumuzda tarih ve coğrafya içinde gelişen bütün kültürler bizim kültürümüzdür (Başgöz, 1999:13).

Müzik kültürü, bir ulusun kendisine, duygularına, düşüncelerine ve ürettikleri seslere dayalıdır. Müzik, toplumsal yapı öğelerine kişilik kazandıran önemli bir ara etkidir.

Folklor kültürümüzün –yalın bir şekilde- “halk mûsikîsi” anılmasına karşılık, klâsik mûsikîmizin “saray mûsikîsi, Enderun mûsikîsi, meyhâne mûsikîsi ve modal tek sesli müzikler şubesi” vb. adlar takılarak belletilmeye çalışılması insan da ister-istemez, aynı öze sahip bu iki değişik uygulamalı sanatı birbirinden ayrı köklerden geliyormuş gibi gösterme çabasından ileri geldiği kuşkusunu uyandırıyor (Tanrıkorur,1998:63-64).

Türk müziği tarihinin çok önemli eserleri olan eski risaleler, seyahatnameler ve benzeri kaynaklar üzerinde detaylı bir inceleme yapıldığında farklı kökenlere sahipmiş gibi gösterilmeye çalışılan bu iki müzik türünün gerek ortaya çıkma şekli gerekse kimlik kazanma süreci içerisinde aynı kültür içerisinde olduğu ve birbirinin tamamlayıcısı olduğu açıkça görülmektedir.

17. Yüzyılın ortalarında Topkapı sarayı meşkhanesinde halk musikisine ait sazlar bulunduruluyor, icra ediliyor, bunlar ilgide çekebiliyordu. Gerek [Turc 292] yazmasında gerekse Mecmua-yı Saz u Söz' de çok sayıda Türkü ve Varsağı notası bulunmasında buna işaret eder. Saray-ı Enderun adını verdiği ve Topkapı sarayının iç düzenini ve günlük yaşayışını anlattığı eserinde zaten Ali Ufki saray meşkhanesinde tanbur, ney, ud, santur ve miskal'in yanı sıra, hem davul, kös ve zurna gibi mehter musikisi çalgılarından hemde “halk şarkılarına eşlik ederken kullanılan” çöğür, tanbura, tel tanbura, çeşde, çağana gibi çalgıların bulunduğundan söz eder (Behar,2008:182-183).

Bütün bunlar göstermektedir ki, Türk Mûsikîmizin esas kaynağı Orta Asya'dır. Mûsikî sistemi ve ölçüler, Türklerin bulup kullandıkları sistem ve ölçülerdir. Folklor müziği ve klâsik müzik arasında sadece üslup farkı vardır (Özkan,1994:20).

Halk kültürünün bir şehir yansıması olarak, şehirli ve eğitimli insanların makam terimlerini kendi anlayışları doğrultusunda farklı anlamlarda kullanılmış olabilecekleri dikkate alınması gereken bir unsurdur. Kuramsal olarak bilmeseler de, bu kişiler kulak aşinalığı ile makam yapılarına yakınlıkduyarlar. Özellikle; Harput, Urfa, Kastamonu, Konya Diyarbakır, Kerkük ve diğer yörelerde Klasik Türk Müsîkîsi makamları ile anılan ve çalınan, okunan şehir kültürünün yansıması hissedilen bazı müzikal eserler Râst, Hicaz, Mâhur faslı gibi klâsik makam adları ile anılan fasıllar ve hatta taksim, gazel, peşrev gibi türler yer alır. Bu yörelerin müsikî meclislerinde halk müziğimizin yaygın çalgılarının yanında Tambur, Ud, Kanun, Klarnet, Keman gibi çalgılara da zaman zaman yer verilir ki bu birkaç örnek Klâsik Türk Müsîkîsi ve Türk Halk Müziği gibi ayrımların ne kadar gereksiz ve bazen de yanlış olduğunu ortaya koyar. Özellikle THM ana çalgısı olarak kabul edilen bağlama ve TSM ana çalgısı olarak kabul edilen Tambur sazının tarihi evrimi incelendiğinde bu iki çalgının farklı olarak anılmaya başlanmasından yani TSM ve THM'nin kendi içinde kimlik oluşturmaya başlamasına kadar aynı müzik kültürüne hizmet ettiği çeşitli şekillerde ortaya konmuştur. Bu konuda Aksoy (2008) çeşitli seyahatnameleri inceleme altına aldığı eserinde; "tanbura"nın fasıl musikisinde kullanıldığını ve fasıl tanburunun en olgu biçimine kavuşmadığı dönemlerde tanbur ile tanburanın eş anlamlı olarak kullanıldığını özellikle vurgulamıştır. Tanbura sazının günümüzde THM de kullanıldığı da göz önüne alınıp bu iki çalgının 17. yy ortalarına kadar Türk müziği ana başlığı altında toplanabilecek tek bir müzik türüne hizmet eden ve icralarda kullanılabilen iki çalgı olması da ayrıca bu iki çalgının adı belirtilen iki müzik türünün ses sistemlerinin oluşumuna katkısı üzerinde çok düşünülmesi gereken bir konu olarak gözükmektedir.

Bunun yanında makam terimini eğitimsiz ve özellikle köylü yaşayışını sürdüren halk sanatçılar arasında hangi anlamlarda kullanıldığına da bakmak şarttır. Zira asıl üzerinde durulması gereken nokta da budur. Buradan çıkacak sonuç her iki müsikî türünün de birbirinden farklı kimlikler taşıdığı düşüncesini belki de ortadan kaldıracaktır (Şenel,1994).

Türk Halk Müsîkîsi ve Klâsik Türk Müsîkîsine, asırlar arasında zaman zaman milli sesler aşlamış, Klâsik Türk Müsîkîsi de karşılık olarak halk ezgilerinin bünye değiştirmelerinde zaman zaman müessir olmuştur (Köseihal,1968:13). Kutluğ'a göre (2005); Türk Halk Müsîkîsinde makamlarımızın yapıcı rollerinin bulunduğu bir gerçektir(s.506). Günümüzde müzikolojik anlamada bu konuda yapılan incelemeler de Türk Halk Müziği ezgilerinin makamsal ve melodik yapı bakımından Türk sanat müziği ile paralellik gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu türdeki müzikolojik araştırmaların önemi hakkında Gedikli'de (1999); Onların müzik geleneklerini, eğitimlerini ve ihtiyaçlarını araştırmaz ve hele de görmezden gelirse kendimizi halktan soyutlamış duruma düşeceğimizi vurgulayarak Türk Halk Müziğinin kuramsallaştırması konusunun önemine dikkat çekmek istemiştir(s.34).

Bu konuda Aksoy'da (2008) yazmış olduğu eserde; Halk Müziği parçalarını ezgi çeşitlerine göre sınıflandırarak her ezgi yapısını nesnel, bilimsel yöntemlerle inceleme-

den bu konuda önceden bir sonuca varmak körü körtüne varılmış bir yargı olacağı fikrini desteklemiştir. Özellikle günümüzde ölçülebilir müzikoloji çalışmalarının gelişmesi bu konuda çözümsüz gibi görünen sorunların rahatça çözümüne imkân vermektedir. Yapılan analiz ve karşılaştırmalar özellikle şu an üzerinde durulan Türk Halk Müziğinde makam-sallığın olup olmadığı sorusuna neredeyse tam olarak cevap verecek niteliği kazanmıştır. Özellikle akademik anlamda yapılan çalışmalar bu konuda cevapsız ve karmaşık gibi görünen sorunların çözüme kavuşmasında büyük mihenk taşı olabilecek niteliktedir. Günümüz müzikoloji bilimi açısından olaya bakıldığında bu konu üzerinde yapılan çalışmalar artık olgunluk seviyesine gelmeye başlamıştır. Bu çalışmalardan şüphesiz en önemli ve en erken yayınlananlardan birisi Yener'e ait olan (2000) bir sempozyum bildirisidir. Bu bildiride Yener (2001) sonuç bölümünde bu konuyla ilgili olarak ; "Türk Halk Müziği dizilerini ifade etmede " ayak " yeterli ve uygun bir terim değildir, Türk halk Müziğinde bazı ezgiler makam terimi ve makam anlayışı ile ifade edilebilir. Ancak, bazı Halk Müziği dizilerinin ifadesinde makam terimine de ihtiyatla yaklaşılmalıdır, Türk Halk ezgilerini makam dizileri içerisinde ifade etmek şimdilik en çıkar yol olarak görünmektedir" diyerek bir bakıma bu alanda çok önemli bir veriyi ortaya koymuştur(s.73). Pelikoğlu (2012); yayınlamış olduğu kitabın önsözünde kitabının geleneksel Türk Halk Müziği ve geleneksel Türk Sanat Müziğinin farklılıklarından değil, benzerliklerinden yola çıkarak, kapsamlı çeşitlilikteki geleneksel Türk Halk Müziği eserlerindeki makamsal özelliklere ve dizi adlandırmalarına odaklandığını belirtmiştir. Sümbüllü (2009); doktora tezi olarak yaptığı çalışmada; yaptığı çalışmanın, GTHM dizilerini makamsal açıdan inceleyerek nazari/teori açıdan GTSM dizileri ile aralarındaki ortak benzerlikleri tespit etmeye yönelik yapılan bir çalışma olduğunu belirtip THM deki "Sol" kararlı Türk Halk Müziği dizilerini inceleme altına almıştır.

Araştırmamıza konu olan çalışma ise bu konunun daha somutlaştırılmış olarak belirli bir yöreye ait eserler üzerinde yapılan karşılaştırmalı analiz çalışmasıdır.

Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırma başlangıcında araştırmanın sınırlılıklarını oluşturan TRT repertuarında Erzurum yöresine ait olan Türküler hakkında tarama yapıldığında bu yöreye ait 245 adet türkü olduğu saptanmıştır. Bu Türküleri ait notaların tamamı TRT repertuarından alınarak bu eserlerle ilgili elde edilen notaların doğru olduğu ve icraların TRT repertuarında bulunan bu notalara göre yapıldığı varsayılmış ve karşılaştırma işlemi bu kaynaklar üzerinde yapılmıştır. İnceleme safhasında ilk olarak bu Türkülerde kullanılan ses dizileri tespit edilip bu ses dizilerinin makamsal ses dizileri içerisinde karşılığı olup olmadığı araştırılmıştır. TRT repertuarında bulunan Erzurum Türküleri TSM deki ses dizileri ile karşılaştırma yapılırken bu ses dizilerinin içinde bulunan seslerin makamsal yapı içerisindeki değişik frekanslardaki kullanımları da dikkate alınmıştır. Özellikle Uşşâk, Hüseyinî, Karcıgar ve Nevâ ses dizisine karşılık gelen Türkülerdeki si sesine ait koma değeri TSM

de bu makamlarda kullanılan ses dizilerinin ikinci derece (si) sesindeki 1-3 koma arasında değişkenlikleri göz önünde bulundurulmuştur. Bazı makam ses dizilerinde kullanılan bu sabit olmayan seslerdeki değişkenlikler de dikkate alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma yöntemi ile TSM ses dizilerine uygun Türküler ile ses dizisi karşılığı olmayan fakat ses dizisi etkisi taşıyan Türküler tasnif edilmiştir. Türkülerin, ses dizileri ile ilgili karşılaştırılması yapılırken bu karşılaştırmanın yanı sıra Türküler içerisinde kullanılan geçkiler, asma kalışlar ve seyir karakterleri de ayrıca göz önünde bulundurulmuştur. Bunun yanı sıra ses dizisi olarak kararsızlığa düşülen eserlerde eser icra edilerek insan kulağında bıraktığı etki ses dizilerinin insan üzerinde bıraktığı etkilerle karşılaştırılıp en doğru karar verilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Analiz işlemi sonrasında makamsal ses dizilerine uygunluk bakımından elde edilen veriler tablolar halinde aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Bûselik Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Aşşaktan gelirem	Bûselik	Râst-Nevâ	Dügâh
2	Evlerinin önu kuşlar darısı	Bûselik	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
3	Giderken eyle beni	Bûselik	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
4	Karanfilî gül dalında eğinde	Bûselik	Dügâh-Nevâ	Dügâh
5	Kiremit bacaları	Bûselik	Râst-Nevâ	Dügâh
6	Pınar başından bulanır	Bûselik	Dügâh-Hüseynî	Dügâh

Tablo 1’de görüldüğü üzere, ilk olarak Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 6 Türküde kullanılan ses dizisinin Bûselik ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Bûselik ses dizisiyle adlandırılabilen bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 2,45 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Çargâh Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Acep bir karuben hane bu dünya	Çargâh	Çargâh-Acem	Çargâh
2	A güzel dolanda gel	Çargâh	Râst-Gerdâniye	Çargâh
3	Al mendilim	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
4	Al yeşil geymiş	Çargâh	Dügâh-Hüseynî	Çargâh
5	Bu tepe pulli tepe	Çargâh	Çargâh-Gerdâniye	Çargâh
6	Can bula cananını	Çargâh	Bûselik-Gerdâniye	Çargâh
7	Çayıra serdim hali	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
8	Derikonun düzleri	Çargâh	Çargâh-Hüseynî	Çargâh
9	Ha bu diyar	Çargâh	Râst-Acem	Çargâh
10	Bir kaş, bir göz, bir dil, bir diş	Çargâh	Bûselik-Gerdâniye	Çargâh
11	Erzurum bir diktedir	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
12	Erzurum ovaları	Çargâh	Bûselik-Acem	Çargâh
13	Eşiğin altında çift ilan öter	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
14	Gara guş yuva yapmış	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
15	Gınayı ezerler taşa	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
16	Gökte yıldız ellidir	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
17	Kağıttan biberim var	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
18	Kapıda kavun yerler	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
19	Karanfilim budam budam	Çargâh	Çargâh-Gerdâniye	Hüseynî
20	Karşıda üzüm kara	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
21	Kız kara kız	Çargâh	Râst-Nevâ	Çargâh
22	Köylü kızı çayda gezer	Çargâh	Çargâh-Gerdâniye	Çargâh
23	Köylük yerden köşk gider	Çargâh	Bûselik-Hüseynî	Çargâh
24	Kuşburnu pürlenirmi	Çargâh	Çargâh-Gerdâniye	Çargâh
25	Martinim atılmıyor	Çargâh	Dügâh-Hüseynî	Çargâh
26	Mercimeğin tohumu	Çargâh	Çargâh-Acem	Çargâh
27	Oynamam ben	Çargâh	Çargâh-Hüseynî	Çargâh
28	Penceresi yeşil boya	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
29	Peştemalin bağları	Çargâh	Bûselik-Nevâ	Çargâh
30	Su gelir taştan akar	Çargâh	Bûselik-Gerdâniye	Çargâh
31	Uzun havlu dar kapılar	Çargâh	Râst-Hüseynî	Çargâh
32	Yükü yükledim	Çargâh	Râst-Muhayyer	Çargâh

Tablo 2’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 32 Türküde kullanılan ses dizisinin Çargâh ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Çargâh ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 13,06 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3. Hicaz Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Al atta yeşil kolan	Hicaz	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
2	Bir matara bir yandan	Hicaz	Râst-Nevâ	Dügâh
3	Çıktım tandır başına	Hicaz Hümayun	Râst-Acem	Dügâh
4	Nenni	Hicaz	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
5	Sarı kız	Hicaz	Bûselik-Gerdâniye	Dügâh
6	Şad ol deli gönül	Hicaz	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh

Tablo 3’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 6 Türküde kullanılan ses dizisinin Hicaz ve Hicaz ailesi ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Hicaz ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 2,45 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4. Hüseyinî Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Ala boz dumanlı karlı dereler	Hüseynî	Irak-Gerdâniye	Dügâh
2	Aşağı mehlenin allı gelini	Hüseynî	Râst-Gerdâniye	Dügâh
3	Bade içerler nazınan	Hüseynî	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
4	Bu dünyada muradıma	Hüseynî	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
5	Can dedimki can diyesen	Hüseynî	Dügâh-Dik Kürdî	Dügâh
6	Çayır ince biçemedim	Hüseynî	Dügâh-Acem	Dügâh
7	Geydiğim aldır	Hüseynî	Dügâh-Acem	Dügâh
8	Gine bu gün yaralandım	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
9	Kale kaleye karşı	Hüseynî	Râst-Gerdâniye	Dügâh
10	Kalkın durnam	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
11	Köy kızı oturmuş	Hüseynî	Râst-Gerdâniye	Dügâh
12	Şafak söktü yine sunam uyanmaz	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
13	Tel sarı zülûf sarı	Hüseynî	Râst-Gerdâniye	Dügâh
14	Tutam yar elinden	Hüseynî	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
15	Uca dağların başında	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
16	Uykudan uyanmış	Hüseynî	Râst-Gerdâniye	Dügâh
17	Yayığı kurdum düze	Hüseynî	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
18	Yayla suyu yan gider	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
19	Yemeklerden üç yemek var	Hüseynî	Dügâh-Muhayyer	Dügâh

Tablo 4’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 19 Türküde kullanılan ses dizisinin Hüseyinî ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Hüseyinî ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 7,76 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5. Hüzzâm Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Aşıkların aklın alır	Hüzzâm	Bûselik-Eviç	Bûselik
2	Dün gece yar hanesinde	Hüzzâm	Râst-Tiz Bûselik	Bûselik
3	Gara camışları	Hüzzâm	Bûselik-Nim Hisar	Bûselik
4	Kadem bastı	Hüzzâm	Bûselik-Eviç	Bûselik
5	Yandı canım	Hüzzâm	Râst-Tiz Bûselik	Bûselik

Tablo 5’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 5 Türküde kullanılan ses dizisinin Hüzzâm ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Hüzzâm ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 2,04 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6. Karcığar Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Bende mecnundan füzuna	Karcığar	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
2	Beni sorma bana	Karcığar	Dügâh-Acem	Dügâh
3	Bülbül bağa girip	Karcığar	Râst-Muhayyer	Dügâh
4	Çimenli bahçede	Karcığar	Dügâh-Hüseyinî	Dügâh
5	Ne güzel oğlan	Karcığar	Dügâh-Acem	Dügâh

Tablo 6’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 5 Türküde kullanılan ses dizisinin Karcığar ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Karcığar ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 2,04 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 7. Nevâ Ses dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Çelik pazarı	Nevâ	Dügâh-Muhayyer	Dügâh

Tablo 7’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 türkü içerisinde 1 Türküde kullanılan ses dizisinin Nevâ ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Nevâ ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 0,41 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 8. Nihâvend Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Aya bak nice gider	Nihâvend-do	Bûselik-Nim Hisar	Çargâh
2	Gına alayım gına	Nihâvend-do	Bûselik-Nim Hisar	Çargâh

Tablo 8’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 2 Türküde kullanılan ses dizisinin Nihâvend ses dizisiyle aynı olduğu görülmüştür. Nihâvend ses dizisiyle adlandırılabilir bu Türkülerin genel Erzurum Türkülerine yüzdelik oranı % 0,82 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 9. Nikrîz Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Arabam mazıdır	Nikrîz – do	Bûselik-Eviç	Çargâh
2	Bülbül tek uyandım bir seher negah	Nikrîz – do	Bûselik-Gerdâniye	Çargâh
3	Git gelemem işim var	Nikrîz – do	Bûselik-Gerdâniye	Çargâh
4	Karşıda elmalıklar	Nikrîz – do	Râst-Eviç	Çargâh
5	Selam olsun size	Nikrîz – do	Çargâh-Eviç	Çargâh
6	Su gelir akmaynan	Nikrîz – do	Bûselik-Eviç	Çargâh
7	Yemenim turalıdır	Nikrîz – do	Râst-Eviç	Çargâh
8	Yendim saman almaya	Nikrîz – do	Bûselik-Eviç	Çargâh

Tablo 9’da görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 8 tanesinin Nikrîz makamı ses dizisinin Çargâh perdesi üzerine göçürülmüş halini kullandığı ve karar sesi olarak da Çargâh perdesinin kullandığı görülmüştür. Bu Türkülerin Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 3,27 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 10. Râst ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Bir gül ekdim duvara	Râst	Râst-Hüseynî	Râst
2	Çitin ucu değirmi	Râst	Râst-Hüseynî	Râst
3	Kavak uzanır gider	Râst-re	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
4	Kavak uzanır gider	Râst-re	Nevâ-Gerdâniye	Nevâ
5	Sarı kız	Râst-re	Bûselik-Gerdâniye	Nevâ

Tablo 10'da görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 5 tanesinde Râst ses dizisinin kullanıldığı ve bunlardan 3 tanesinin Râst ses dizisinin Nevâ perdesi üzerine göçürülmüş hali olduğu görülmüş ve karar seslerinin de ses dizileriyle uyumlu olduğu anlaşılmıştır. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 2,04 tür.

Tablo 11. Segâh Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Acem Ülkesinde	Segâh	Dügâh-Gerdâniye	Segâh
2	Bağa Gel Bostana Gel	Segâh	Dügâh-Hüseynî	Segâh
3	Benim Toyuğum Çilçilidi	Segâh	Bûselik-Gerdâniye	Segâh
4	Bir İnce Yağmur Yağar	Segâh	Irak-Nevâ	Segâh
5	Bu Göçü Burdan Yükledim	Segâh	Bûselik-Gerdâniye	Segâh
6	Çekmecemin Kilidi	Segâh	Bûselik-Nevâ	Segâh
7	Çirişe Getmezdim Anam Yolladı	Segâh	Râst-Hüseynî	Segâh
8	Değirmen Üstü Çiçek	Segâh	Dügâh-Hüseynî	Segâh
9	Ey Kerem Kani Bes Değilmidir	Segâh	Bûselik-Hüseynî	Segâh
10	Gedikte Duvak Allanır	Segâh	Dügâh-Nevâ	Segâh
11	Giderem Men Tebrize	Segâh	Dügâh-Gerdâniye	Segâh
12	Gülahmette Dar Sokakta Evim Var	Segâh	Bûselik-Gerdâniye	Segâh
13	Gülistanda Bir Gülüm Var	Segâh	Dügâh-Muhayyer	Segâh
14	Güzeller Bezenmiş Toya Giderler	Segâh	Bûselik-Hüseynî	Segâh
15	Merdivenden Yukarı	Segâh	Dügâh-Nevâ	Segâh
16	Merekte Sarı Saman	Segâh	Râst-Gerdâniye	Segâh
17	Narman Kazasında Bir Gelin Gördüm	Segâh	Râst-Acem	Segâh
18	Nefis Sen Ölmezmişin	Segâh	Dügâh-Gerdâniye	Segâh
19	Şenkayaya Vardım	Segâh	Dügâh-Nevâ	Segâh
20	Taşa Çaldım Namusumu Arımı	Segâh	Bûselik-Gerdâniye	Segâh
21	Vardım Eşiğine Yüzünü Sürdüm	Segâh	Râst-Gerdâniye	Segâh

Tablo 11’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 21 türküde kullanılan ses dizisinin Segâh ses dizisiyle benzerlik gösterdiği ve karar seslerinin de aynı olduğu görülmüştür. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 8,57 dir.

Tablo 12. Uşşâk Ses Dizisine Uygun Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Adalardan Çıktım Yayan	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
2	Alişili Gel Al Eyle	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
3	Ay Ağalar Aygız İle	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
4	Alkanlar İçinde Yatan Meleğim	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
5	Al Şalım Mavi Şalım	Uşşâk	Gerdâniye-Hüseynî	Dügâh
6	Aras Aras Han Aras	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
7	Ardahandan Gelen Katar	Uşşâk	Irak-Hüseynî	Dügâh
8	Ay Akşamdan Işıktır	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
9	Ay Aydıdır Ayılmaz	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
10	Bahçayı Bellediler	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
11	Belle Beni Bellerinen	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
12	Ben Bir Kavak	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
13	Ben Çaya İndim	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
14	Ben Horozam Öterem	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
15	Ben Razi Değilem Hicrana Gama	Uşşâk	Râst-Gerdâniye	Dügâh
16	Bir Bostan Ektim Pazı	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
17	Bir Elinde Nargile	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
18	Bir Gurşun Atacağım	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
19	Bir Sandığım Vardı	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
20	Bu Derenin Geveni	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
21	Bu Gece Ay Doğacak	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
22	Bu Tepe Pullu Tepe	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
23	Bu Gün Sabah İle Visali Yardan	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
24	Bülbül	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
25	Can Ellerinden Gelmişem	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
26	Cıgara Attım Yara	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
27	Çayda Balık Yan Gider	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
28	Çıgırık Benim Tel Benim	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh

29	Çıktım Eşiğe Bugün	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
30	Çıktım Kerpiç Duvara	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
31	Dağlar Daldadır	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
32	Daldalan	Uşşâk	Râst-Gerdâniye	Dügâh
33	Damda Da Duran Bir Gelin	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
34	Değirmenin Başında Vurdular Beni	Uşşâk	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
35	Denizin Kenarında Dönüyor Elek	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
36	Derede Gum Gaynıyor	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
37	Durna Sesi Geliyor	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
38	Düngürcüler Geldi Sıra Sıra Dizildi	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
39	Ekdüğüm Yonca	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
40	Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem	Uşşâk	Râst-Acem	Dügâh
41	Eledim Eledim Höllük Eledim	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
42	Elma Attım Yuvarlandı	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
43	Erzurum Çarşı Pazar	Uşşâk	Dügâh-Acem	Dügâh
44	Erzurum Kilidi Mülki İslamın	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
45	Erzurum Ovaları	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
46	Erzurum Dan Kemah Tan	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
47	Erzurum Vilayet Geyrek Gariyesi	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
48	Evlerinin Önü Harman	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
49	Evlerinin Önü Yoldur	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
50	Galalıyam Galalı	Uşşâk-Re	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
51	Gar Yağar Bardan Bardan	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
52	Garsın Önüne Gar Yağmış	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
53	Garsın Önüne Gar Yağmış	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
54	Gayalar Direk Direk	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
55	Gel Ey Talib	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
56	Gel Gidelim Sevdüğüm	Uşşâk	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
57	Get O Dağdan Gar Getir	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
58	Giderim Bu Düzünen	Uşşâk	Dügâh-Acem	Dügâh
59	Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
60	Gülşen-İ Aşka Varalı	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
61	Hani Yaylam Hani Senin Ezelin	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
62	Hayal Hayal Olmuş Karşiki Dağlar	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh

63	Haziranı Temmuzu Getirdik Dize	Uşşâk-Re	Çargâh-Muhayyer	Nevâ
64	Hey Ağalar Hangi Derde Yanayım	Uşşâk	Râst-Muhayyer	Dügâh
65	İki Dağın Arasında Kalmışam	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
66	Kağızmana Ismarladım	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
67	Karşı Geceye Geçerem	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
68	Kelo Gurban Söyleme	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
69	Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
70	Kırmızı Gül Demet Demet	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
71	Kömür Gözlüm Ateşine Düşeli	Uşşâk	Râst-Muhayyer	Dügâh
72	Köprünün Başlarında	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
73	Körlenme Ey İnsanoğlu Ölmemeye	Uşşâk	Dügâh-Acem	Dügâh
74	Kutnu Döşek Yüzledim	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
75	Kutuda Karabiber	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
76	Liverimin Kaytanı	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
77	Maral Sen Güzelsin	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
78	Mavi Yelek Mor Dügme	Uşşâk	Dügâh-Acem	Dügâh
79	Mendilimde Kare Var	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
80	Mendilimde Tuz Taşı	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
81	Mızıkâ Çalındı Dügünmü Sandın	Uşşâk	Dügâh-Muhayyer	Dügâh
82	Nasıl Methedeyim	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
83	O Yaylalar Yaylalar	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
84	Ocak Başında Leğen	Uşşâk	Irak-Nevâ	Dügâh
85	Oduncular Kısa Keser Odunu	Uşşâk	Dügâh-Acem	Dügâh
86	Pınarın Başı Güzel	Uşşâk	Irak-Nevâ	Dügâh
87	Sarı Kız	Uşşâk	Yegâh-Çargâh	Dügâh
88	Sarı Pabuç Tabanda	Uşşâk	Irak-Nevâ	Dügâh
89	Seherde Bir Bülbül	Uşşâk	Râst-Çargâh	Dügâh
90	Seyreyle Kudreti Mevlam Neler Eyler	Uşşâk	Râst-Gerdâniye	Dügâh
91	Siyah Zülfün Deste Deste	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh
92	Anacan Ana	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
93	Su Bağlasam Gelirmi	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
94	Suda Balık Yan Gider	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh
95	Susuz Yerin Bülbülü	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
96	Tarla Tumbu Yumuşak	Uşşâk	Dügâh-Nevâ	Dügâh

97	Tello Gider Yan Gider	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
98	Testiyi Aldın Kızım	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
99	Tutam Yar Elinden	Uşşâk	Râst-Hüseynî	Dügâh
100	Un Elerler Eleğinen	Uşşâk	Irak-Hüseynî	Dügâh
101	Ülkeler Teraziler	Uşşâk	Râst-Gerdâniye	Dügâh
102	Yarın Mahşer Yerine	Uşşâk	Irak-Hüseynî	Dügâh
103	Yılan Akar Kamışa	Uşşâk	Dügâh-Çargâh	Dügâh
104	Yol Aşağı Düz Gider	Uşşâk	Râst-Nevâ	Dügâh
105	Yüce Dağ Başında Bir Sürü Kuzu	Uşşâk	Irak-Nevâ	Dügâh
106	Yüksek Minarenden Attım Kendimi	Uşşâk	Dügâh-Hüseynî	Dügâh
107	Yüzünü Sevdiğim Seyrana Çıkmış	Uşşâk	Dügâh-Gerdâniye	Dügâh

Tablo 12’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 107 Türküde kullanılan ses dizisinin Uşşâk ses dizisiyle benzerlik gösterdiği ve karar seslerinin de aynı olduğu görülmüştür. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 43,67 dir.

Yukarıda yapılan karşılaştırmalı analiz sonucunda, Erzurum yöresine ait Türkülerin TSM dizilerine birebir uyanları tablolar halinde sunulmuştur. Ancak bu yöreye ait Türkülerde TSM ses dizilerine birebir uymayanlar da araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Makamsal ses dizileriyle ifade edilemeyen bu Türkülerin ise makamsal ses dizisine birebir uymaktan ziyade hangi ses dizisinin etkisi altında olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 13. Çargâh Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Çift Beyaz Güvercin	Çargâh Etkili	Bûselik-Hüseynî	Bûselik
2	İbrik Sıra Su Sıra	Çargâh Etkili	Bûselik-Acem	Nevâ
3	Şu Oltunun Taşını	Çargâh Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Hüseynî

Tablo 13’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 3 tane Türküde kullanılan ses dizisinin tam olarak karşılığı bulunmamakla birlikte bu Türküler icra esnasında dinlendiğinde insan kulağında Çargâh ses dizisi etkisi bırakmıştır. İcra esnasında bu Türküler farklı Çargâh ses dizili Türkülerle sıralı olarak çalındığında herhangi bir uyumsuzluğa râstlanmamıştır. Buna bağlı olarak da bu Türkülerin Çargâh ses dizisi etkili ve Çargâh ses dizisinin farklı seslerinde karar veren Türküler olduğuna karar verilmiştir. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 1,22 lik kısmına denk gelmektedir.

Tablo 14. Hüseyinî Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Çimene Basma Yârim	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Hüseyinî
2	Gara Çuhalım Oğlan	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Hüseyinî
3	Gaşlarında Harmi Var	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Muhayyer	Hüseyinî
4	Kağızmanın Narmanları	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Muhayyer	Nevâ
5	Kalk Gidelim Şöylesine	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
6	Karşıda Hayvalıklar	Hüseyinî Etkili	Râst-Muhayyer	Hüseyinî
7	Öte Geçe Bu Geçe	Hüseyinî Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Hüseyinî
8	Su Gelir Ark Uyanır	Hüseyinî Etkili	Bûselik-Gerdâniye	Hüseyinî

Tablo 14’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 8 adet türkünün tam olarak ses dizilerinin karşılığı bulunamayıp bu Türküler icra edilerek etkin ses dizisi saptanmaya çalışılmıştır. Neticede bu 8 türkünün de Hüseyinî makamı ses dizisinin etkisini kulakta bıraktığı ve Hüseyinî makamı ses dizisiyle icra edilen eserlerle birlikte sırayla icra edildiğinde kulakta herhangi bir uyumsuzluk yaratmadığı görülmüş ve bu Türkülerin Hüseyinî makamı ses dizisi etkili ve dizinin çeşitli derecelerinde karar verildiği görülmüştür. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdeler oranı % 3,27’lik kısmıdır.

Tablo 15. Hüzzâm Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Gülember Sağar Koyunu	Hüzzâm Etkili	Bûselik-Hüseyinî	Nevâ
2	Kaleden İndim Düze	Hüzzâm Etkili	Dügâh-Hüseyinî	Nevâ

Tablo 15’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 2 tane türküde kullanılan ses dizisinin tam olarak karşılığı bulunmamakla birlikte bu Türküler icra esnasında dinlendiğinde insan kulağında Hüzzâm ses dizisi etkisi bırakmıştır. İcra esnasında bu Türküler farklı Hüzzâm ses dizili Türkülerle sıralı olarak çalındığında herhangi bir uyumsuzluğa rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak ta bu Türkülerin Hüzzâm ses dizisi etkili ve Hüzzâm ses dizisinin farklı seslerinde karar veren Türküler olduğuna karar verilmiştir. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdeler oranı % 0,82’dir.

Tablo 16. Karcığar Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Akça Ferikler	Karcığar Etkili	Dügâh-Gerdâniye	Nevâ

Tablo 16'da görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 1 tanesinin karcıgar ses dizisi etkisi bıraktığı ve bu ses dizisine sahip olan Türkülerle sıralı olarak çalışıldığında kulakta uyumsuzluk yaratmadığına karar verilmiştir. Buna bağlı olarak ta karcıgar etkili ve karcıgar ses dizisinin 4. Derecesinde kara veren bir türkü olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 0,41 dir.

Tablo 17. Segâh Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Bayburdun İnce Yolunda	Segâh Etkili	Bûselik-Hüseynî	Nevâ
2	Daldala Ben Olaydım	Segâh Etkili	Bûselik-Hüseynî	Nevâ
3	Kavurma Koydum Tasa	Segâh Etkili	Bûselik-Gerdâniye	Nevâ
4	Kuşburnu Pürlenirmi	Segâh Etkili	Çargâh-Hüseynî	Nevâ
5	Kandra Koydum Paçayı	Segâh Etkili	Râst-Gerdâniye	Nevâ
6	Koncayı Bellediler	Segâh Etkili	Bûselik-Hüseynî	Nevâ

Tablo 17'de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 6 tane türküde kullanılan ses dizisinin farklı birkaç ses dizisinin şed haline benzetmekle birlikte bu Türküler icra esnasında dinlendiğinde insan kulağında bu ses dizilerinin etkisini bırakmamıştır. İcra esnasında bu Türküler farklı segâh ses dizili Türkülerle sıralı olarak çalışıldığında herhangi bir uyumsuzluğa rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak ta bu Türkülerin segâh ses dizisi etkili ve segâh ses dizisinin 3. derecesinde karar veren Türküler olduğuna karar verilmiştir. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 2,45 lik paya sahiptir.

Tablo 18. Uşşâk Ses Dizisi Etkili Türküler

Sayı	Türkü İsmi	Ses Dizisi	Ses Aralığı	Karar Sesi
1	Bardağı Koydum Tereğe	Uşşâk Etkili	Dügâh-Hüseynî	Nevâ
2	Bir Dilim İki Dilim Üç Dilim Elma	Uşşâk Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
3	Bülbülümün Gafesi	Uşşâk Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
4	Dağda Darı Harmanı	Uşşâk Etkili	Bûselik-Hüseynî	Nevâ
5	Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek	Uşşâk Etkili	Irak-Hüseynî	Nevâ
6	Masada Yeşil Testi	Uşşâk Etkili	Çargâh-Gerdâniye	Nevâ
7	Nezakat Vaktinde Servi Bülendim	Uşşâk Etkili	Dügâh-Gerdâniye	Nevâ
8	Su Goydum Su Tasına	Uşşâk Etkili	Çargâh-Hüseynî	Nevâ

Tablo 18’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde 8 tane türküde kullanılan ses dizisinin farklı birkaç ses dizisinin şed haline benzemekle birlikte bu Türküler icra esnasında dinlendiğinde insan kulağında bu ses dizilerinin etkisini bırakmamıştır. İcra esnasında bu Türküler farklı Uşşâk ses dizili Türkülerle sıralı olarak çalındığında herhangi bir uyumsuzluğa rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak da bu Türkülerin Uşşâk ses dizisi etkili ve Uşşâk ses dizisinin 4. derecesinde karar veren Türküler olduğuna karar verilmiştir. Bu Türkülerin genel Erzurum Türküleri içerisindeki yüzdelik oranı % 3,27 lik kısmı kapsamaktadır.

Tablo 19. Türkülerin Ses Dizilerine Uygunluk Oranları Tablosu

Ses Dizisine Uygunluk	Sayı	Yüzdelik Kısım
Ses Dizilerine Uygun Olan Türküler	217	88,57
Ses Dizisi Etkili Olan Türküler	28	11,43
TOPLAM	245	100,00

Tablo 19’da görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde makamsal ses dizileri ile açıklanabilecek yani ses dizilerine uygun olan Türkülerin sayısı bütün Erzurum Türküleri repertuarı içerisinde % 88,57’lik bir oranla çok büyük bir kısmı kapsamaktadır. Geriye kalan % 11,43’lük kısım ise her ne kadar ses dizileriyle birebir açıklanamasa da ses dizilerinin etkin olarak hâkim olduğu ve mutlaka insan kulağında herhangi bir ses dizisinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 20. Ses Dizilerine ve Ses Dizisi Etkilerine Göre Türkülerin Yüzdellik Dilim Tablosu

Ses Dizisi	Sayı	Yüzdellik Kısım
Bûselik	6	2,45
Çargâh	32	13,06
Hicaz	6	2,45
Hüseynî	19	7,76
Hüzzâm	5	2,04
Karcığar	5	2,04
Nevâ	1	0,41
Nihâvend-do	2	0,82
Nikrîz-do	8	3,27
Râst	5	2,04
Segâh	21	8,57
Uşşâk	107	43,67
Çargâh etkili	3	1,22
Hüseynî etkili	8	3,27
Hüzzâm etkili	2	0,82
Karcığar etkili	1	0,41
Segâh etkili	6	2,45
Uşşâk etkili	8	3,27
TOPLAM	245	100,00

Tablo 20’de görüldüğü üzere, Erzurum yöresine ait 245 Türkü içerisinde özellikle Bûselik, Çargâh, Hicaz, Hüseynî, Hüzzâm, Karcığar, Nevâ, Nihâvend, Nikrîz, Râst, Segâh ve Uşşâk ses dizisi etkili eserlerin tamamı ismi belirtilen ses dizileri içerisindeki dinamiklerle işlenmiş ve tamamen bu ses dizilerinin etkilerini taşıdığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

TRT repertuarında bulunan Erzurum yöresine ait Türkülerin makamsal ses dizileri açısından incelemesi sonucunda;

- 245 türkünün 217 tanesinin makamsal ses dizilerine birebir uyduğu saptanmış ve bu kısmın %88,572lik bir oranla bu Türkülerin büyük bir kısmını kapsadığı görülmüştür. Bu bilgiler ışığında THM repertuarında bulunan Türkülerin müstakil bir müzik türü oluşturmayıp bir bütün olarak düşünülmesi gereken Türk müziğinin içinde bir bölüm olduğunun belirtilmesinin doğru olabileceği kanısına varılmıştır.

- Makamsal ses dizilerine birebir uymayan % 11,43'lük kısmının bazılarının herhangi bir makam dizisine benzerlik gösterse de insan kulağında bıraktığı etki olarak farklı makamsal ses dizilerine daha yakın olduğu görülmüştür. Bu durumla bağlantılı olarak bu Türkülerin etkisini bıraktığı ses dizisiyle ifade edilebilmesinin olanaklı olabileceği kanısına varılmıştır.
- Yapılan ses dizisi analizi ışığında Türk Sanat Müziğinde kullanılan mevcut ses dizilerinin Türk Halk Müziğindeki Türküleri kimliklendirme çalışmalarında kullanılabilmesi görülmüştür.
- Türk Halk Müziğinde kullanılan ses dizileri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılarak bu dizilerin hali hazırda kullanılan makamsal ses dizileri ile ifade edilebileceği görülmüş ve buna bağlantılı olarak bu ses dizisi üzerinde yapılacak araştırma ve incelemelerin THM nin gelişimine ve standardizasyonuna çok büyük katkı sağlayacağı kanısına varılmıştır.
- Türk Halk Müziğinde günümüzde halen daha tartışma konusu olan ve sağlam temellere dayandırılmayan ayak kavramı yerine kullanım olarak daha sistematize olmuş olan makam adının kullanılmasının gerek icracılara gerekse müzikologlara birçok kolaylıklar sağlayacağı düşünülmektedir. Buna bağlantılı olarak Türk Halk Müziğinde yaşanan standardizasyon probleminin çözümünde bir adım olabileceği kanısına varılmıştır.
- Bu ve benzeri araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin, THM de yapılacak form, usûl, ritim v.b. alanlarında ki çalışmalara da fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bu çalışmadan hareketle diğer bölgelere ait Türk Halk Müziği repertuarının gerek icracı gerekse akademisyenlerden oluşturulabilecek bir komisyon tarafından incelenerek aynı şekilde makamsal ses dizilerine uygunluk bağlamında tasnif edilebileceği önerilmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, B. (1994). *Avrupalı Gezginler Gözüyle Osmanlılarda Musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Aksoy, B. (2008). *Geçmişin Musiki Mirasına Bakışlar*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Başgöz, İ. (1999). *Türk Halkının Bilmeceleeri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Behar, C. (2008). *Saklı Mecmua, Ali Ufki'nin Bibliothèque Nationale de France'taki [Turc 292] Yazması*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gedikli, N. (1999). *Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Mûsikîmiz ve Sorunları*, İzmir. Ege Üniv. Basımı.
- Kösemihal, R. (1968). *Asırlar Boyunca Tarihi Türk Mûsikîsi, Musiki Mecmuası*. Sayı: 239. İstanbul: Yeni Hüsni Tabiat Matbaası.

- Kutluğ, Y.F. (2000). Türk Müsîkîsinde Makamlar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özkan, İ.H. (1994). Türk Müsîkîsi Nazariyatı ve Usûlleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Pelikoğlu, M.C. (2012). Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açıdan Adlandırılması. Erzurum. Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Sümbüllü, H.T. (2009). Sol kararlı Türk Halk Müziği Dizilerinin Makamsal Analizi ve Adlandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Şenel, S. (1994). Türk Halk Müsîkîsinde Ayak Meselesi. İTÜ TMDK Ders Notları. İstanbul.
- Tanrıkorur, C. (1998). Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yener, S. (2001). Müzikte 2000 Sempozyumu, Türk Halk Müziğinde Diziler ve İsimlendirilmesi. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.